

Цукур О.Г.

Інститут соціальної та політичної психології

Національної академії педагогічних наук України

ПОТЕНЦІАЛ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ АКТИВНОСТІ ЯК ЧИННИК ЗГУРТОВАНOSTІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті розкрито потенціал волонтерської активності як чинника згуртованості українського суспільства в умовах війни. Обґрунтовано тезу, що соціальна згуртованість може конструюватися у площині різних ціннісних систем та діяльнісних вимірів. Досліджено потенціал волонтерства як ціннісного конструкту: волонтерство як ефективна соціально-перетворювальна діяльність; волонтерство як практика само- та взаємодопомоги; волонтерство як спосіб гуртування та реагування на виклики сьогодення. Доведено, що будь-яка суб'єктивна конфігурація мотивів і цінностей веде до згуртованості лише за умови практичного втілення у конкретних діях (в окремому випадку – готовності до таких дій). Проілюстровано динаміку згуртованості суспільства на прикладі волонтерської діяльності: від ситуативної й швидкоплинної до стійкої й соціально трансформуючої. Встановлено, що громадська діяльність заснована на безпосередніх емоційних реакціях на конкретні події (страхи, переживання) є менш стійкою і більш фрагментарною, та згуртовує доки переживаються суб'єктивно значущі ситуації (волонтерство як спосіб гуртування та реагування на виклики сьогодення). Визначено, що волонтерські ініціативи, що засновані на спільних цілях та цінностях, втілених у дію є достатньо стійкими та мають більший об'єднавчий потенціал (волонтерство як ефективна соціально-перетворювальна діяльність). Вони демонструють фактичний рівень згуртованості, але не завжди враховують індивідуальні емоції чи переживання. У цьому контексті поняття «залученого громадянства» сприяє посиленню ролі громадянського суспільства, яке часто займає простір поза межами сучасних інституційних контекстів і працює через колективне формування та переосмислення соціальних норм і цінностей. Натомість, взаємо- та самодопомога вирізняється високою адаптивністю та помірною мобілізаційною силою, створюючи горизонтальні мережі підтримки та поступово інституціоналізуючись. Ключовим аспектом є те, як люди самі відчують свою єдність, належність до спільноти, що їх спонукає до включення у суспільні процеси. Розробка відповідних критеріїв під кожен з визначених проявів волонтерської активності та підбір інструментарію для вивчення психологічного ракурсу соціальної згуртованості вбачається подальшим напрямком та перспективою досліджень.

Ключові слова: соціальна згуртованість, волонтерство, громадська діяльність, суспільний контекст, єдність, цінності.

Постановка проблеми. У сучасних умовах проблематика волонтерства в українському науковому дискурсі набуває особливої актуальності та має потенціал стати однією з провідних дослідницьких тем. Потужним каталізатором цього процесу стала збройна агресія проти України та, в подальшому, необхідність повоєнного відновлення. Суспільні перетворення, свідками яких ми є зараз, актуалізували тему пошуків оптимальної форми організації громадянського суспільства, найбільш прийнятної для нашої держави. Мова

йде про механізми, що здатні об'єднати людей, групи та спільноти, в тому числі і як громадян, незалежно від індивідуальних відмінностей (регіональних, соціально-психологічних та соціокультурних). Волонтерська діяльність, саме на горизонтальному рівні, може без втрати індивідуальних відмінностей забезпечити таку координацію та співпрацю заради реалізації важливих цілей суспільства. Ще одним позитивним аспектом волонтерства є посилення ролі громад, що забезпечує єдність через зміцнення соціальних

відносин, позитивний емоційний зв'язок своїх членів зі спільнотою та державою, спрямування зусиль на загальне благо, що стає міцним підґрунтям для формування соціальної згуртованості. Отже, описуючи трансформаційні механізми організації добровільної діяльності в українському суспільстві, слід загострити увагу на індивідуальній поведінковій суб'єктності, яка стала чинником колективної співпраці.

Відтак можна констатувати, що вітчизняний науковий дискурс волонтерства, а також пов'язані з ним практики соціальної згуртованості, формуватимуть специфічний дослідницький контекст, який суттєво відрізнятиметься від інших теоретичних підходів, з огляду на масштабність і травматичність подій, що його актуалізували.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика волонтерської активності в умовах війни набуває особливої актуальності в контексті пошуку чинників, здатних забезпечити стійкість та єдність українського суспільства. Аналіз сучасних наукових публікацій дозволяє виокремити кілька концептуальних напрямів, у межах яких розглядається потенціал волонтерства: психологічний, соціально-комунікативний, інституційний та культурно-ціннісний.

Зокрема, Я. Мартинюк визначає волонтерство як інструмент впливу на всі горизонтальні й вертикальні аспекти суспільства, підкреслюючи його роль у формуванні ідентичності, моральних і духовних цінностей, емоційної стійкості та мобілізації громад (функціональний вимір волонтерства) [7]. Таким чином, волонтерська активність постає універсальним чинником, який формує як горизонтальні, так і вертикальні зв'язки в суспільстві. Важливим є акцент на інтегративному потенціалі волонтерства, здатному поєднувати індивідуальні дії з колективними смислами. Натомість, Л. Головка наголошує на ролі неформальних суб'єктів із потужним соціальним капіталом у процесах зміцнення спроможності громад [3]. Особливу увагу приділено залученню молоді, що водночас слугує механізмом їхньої соціальної інтеграції. Це свідчить про двонаправлений ефект: волонтерство розвиває спільноту, а спільнота, своєю чергою, створює умови для подальшої активності.

У працях О. Бойчак акцентується на тому, що волонтерство може змінювати типи громадянської культури, від «обов'язкового» до «залученого» громадянства [2]. У цьому контексті воно сприяє вибудовуванню нових форм соціальної участі, сприяє розвитку політичної автономії та комунікативних практик. Отже, волонтерська діяльність

виступає не лише реакцією на кризу, а й чинником трансформації соціальних норм та цінностей, що дає нам підстави говорити про культурно-ціннісні основи такого виду діяльності. У свою чергу Н. Кривоконь пропонує розглядати волонтерство як ресурс розвитку життєстійкості, що дозволяє індивідам долати кризові обставини, підвищує рівень активності та орієнтацію на життєві смисли (виокремлюється психологічний аспект через категорії життєстійкості і благополуччя) [6]. Дослідження О. Дьяконенко та Т. Нечитайло підтверджують важливість громадських об'єднань як структур, що забезпечують стійкий потенціал самоорганізації та адаптивності в умовах війни [4].

Міжнародні студії (Л. Кулік, М. Ганое, Дж. Росліда, К. Каргіна та ін.) дозволяють порівняти досвід волонтерства у різних кризових контекстах (пандемія, війна, стихійні лиха) [9; 10; 11]. Їхні результати свідчать, що мотивація, готовність діяти істотно варіюють залежно від типу кризи, а також потребують врахування культурного контексту та рівня підтримки з боку інституцій (на перший план виходить контекстуальна варіативність). Показано, що різні типи криз зумовлюють різні форми мобілізації суспільства та підкреслюють трансформаційний потенціал волонтерства. Важливими, для ширшого розуміння проблематики, є й дослідження Б. Девіс, Д. Абрамс, З. Горшам, в яких обґрунтовано двонаправлений характер зв'язку між соціальною згуртованістю та волонтерством: активність громадян зміцнює довіру і солідарність, а згуртованість, своєю чергою, підсилює мотивацію до волонтерства [8]. Це дає підстави говорити про циклічний характер взаємодії.

Українські дослідники О. Злобіна, Л. Бевзенко, М. Певная запропонували своє бачення узагальнених підходів до пояснення природи досліджуваного поняття [1; 5]. Вони визначили багаторівневу теоретичну рамку розгляду волонтерства: діяльнісний, системний, інституціональний та спільнотний підходи. Це відкриває можливості для міждисциплінарних досліджень у психології, соціології та культурології. Аналіз наукових праць засвідчує, що волонтерська діяльність у сучасних умовах війни набуває багатовимірного значення та розглядається крізь призму соціальної згуртованості, життєстійкості та громадянської активності.

Сучасні дослідження волонтерства як чинника соціальної згуртованості демонструють значні теоретичні й емпіричні здобутки, проте залиша-

ються низка невіршених питань і прогалин у знаннях. Насамперед бракує чіткого розуміння того, яким чином психологічні та соціальні механізми – спільні смисли, колективні наративи, символічні акти та повторювані взаємодії – трансформують індивідуальну волонтерську активність у колективну довіру та єдність. Недостатньо досліджені й структурні механізми, зокрема організаційні практики, локальне лідерство та мережі розподілу ресурсів, що дозволяють масштабувати локальну згуртованість на рівень регіонів і країни. Недостатньо уваги приділено також аналізу вікових, гендерних, соціально-економічних, етнічних та релігійних відмінностей у волонтерській мотивації та її наслідках для згуртованості. У полі інституційних та політичних аспектів невіршеною є проблема балансу між автономією волонтерських ініціатив і потребою їх координації з боку держави. Вагомими залишаються і методологічні прогалини. Серед них – відсутність узгоджених індикаторів для вимірювання соціальної згуртованості. Особливої уваги потребує питання контекстуальних відмінностей. Адже відкритим залишається питання, як тип кризи (пандемія, війна) – її характер, тривалість і масштаб – змінює співвідношення між мобілізаційною спроможністю, адаптивністю та стійкістю тієї чи іншої спільноти.

Таким чином, дослідження волонтерства як чинника згуртованості перебуває на етапі активного пошуку відповідей на численні відкриті питання. Усунення вказаних прогалин потребує міждисциплінарних підходів, поєднання кількісних і якісних методів та урахування контекстуальних особливостей. Усе це актуалізує пошук та оформлення концептуального підґрунтя задля вивчення потенціалу волонтерської активності як чинника згуртованості українського суспільства в умовах війни. Спробою такого пошуку стало дослідження рівня стійкості, мобілізаційної сили та адаптивності різних типів волонтерства в надзвичайній ситуації, яку переживає наша країна.

Мета статті – дослідити потенціал волонтерської активності як чинника згуртованості українського суспільства в умовах війни.

Виклад основного матеріалу. Одним із проявів мобілізації внутрішніх соціальних ресурсів громадянського суспільства є самоорганізаційні процеси, спрямовані на вирішення найгостріших проблем, що виникли у зв'язку зі збройною агресією росії та потребами повоєнного відновлення України. Проявом такої самоорганізації став «спалах» волонтерської активності українців, що розкриває потужну силу громадянського суспільства,

як суб'єкта суспільних перетворень в Україні. Попередній досвід засвідчив, що через розширення міжособистісних взаємодій відбувається посилення механізмів соціальної згуртованості.

Дослідження потенціалу волонтерської активності як чинника згуртованості українського суспільства в умовах війни проводилося в три етапи. На першому етапі, на основі аналізу наукової літератури, волонтерство як ціннісний вияв спільної дії та соціальної згуртованості було визначено через: ефективну соціально-перетворювальну діяльність; практику само- та взаємодопомоги; спосіб гуртування та реагування на виклики сьогодення.

Волонтерство як ефективна соціально-перетворювальна діяльність сприяє згуртуванню однодумців, об'єднаних спільними цінностями, переконаннями та принципами, які визначають соціальну позицію людини. Таке об'єднання створює конвенційний простір, у якому можливе співіснування різних, навіть протилежних позицій, а дискусії розгортаються у межах базової згоди. Символічна складова – система норм, правил, ідентифікацій та стереотипів – виступає необхідною умовою інтеграції та солідаризації в умовах викликів. Єднання суб'єктів у цьому випадку переходить у спільні дії, які зумовлюють координацію практик і їх подальше структурування. Волонтерські ініціативи, засновані на спільних цінностях і цілях та втілені у діях є більш життєздатними порівняно з тими, що спираються лише на емоції та почуття.

Волонтерство як практика само- та взаємодопомоги виникає як реакція на гострі емоційні переживання, соціальні страхи та співпереживання, що зумовлюють тимчасову та фрагментарну громадську активність. Подібні форми об'єднання діють доти, доки зберігаються відповідні емоційні стани. Разом із тим самоорганізаційні механізми волонтерського руху поступово забезпечують погодженість практик і сприяють їх інституціоналізації (групи взаємодопомоги тощо). Суб'єктивні оцінки актуальних соціальних загроз стають барометром морально-психологічної ситуації у суспільстві та визначають ті цінності, що здатні трансформуватися і формувати основу єдності різних груп і верств населення.

Волонтерство, як спосіб гуртування та реагування на виклики сьогодення, у цьому вимірі ґрунтується на співвідношенні раціональних і чуттєвих компонентів «згуртованості через дію» та є варіативним і залежить від соціальних суб'єктів та значущості конкретних проблем. Єдність ідей

сприяє консолідації суспільства без заперечення культурної та національної різноманітності. Вирішальним чинником є формування чіткого образу майбутнього та зрозумілої дорожньої карти його досягнення. Додатково важливими стають: ціннісний фактор, що підсилює соціальне єднання; формування почуття приналежності, коли індивіди ототожнюють власний «образ Я» з певною ідеєю чи моделлю поведінки, що створює ефект взаємної причетності та забезпечує узгоджену спільну дію.

На другому етапі дослідження було виокремлено мотиви, цінності та показники згуртованості через дію. Інструментарієм для емпіричного дослідження було обрано контент-аналіз цифрових волонтерських платформ і публічних комунікацій: Volunteers Hub, Спільно, Повернись живим, локальні Telegram- і Facebook-спільноти. Одиницями аналізу виступали текстові пости, коментарі, інтерв'ю, а також візуальні повідомлення.

Схема контент-аналізу ґрунтувалася на поєднанні кількісного та якісного підходів і була спрямована на виявлення смислових домінант волонтерських практик у воєнний час.

Кодування матеріалу здійснювалося за низкою критеріїв. По-перше, враховувалися *мотиви* волонтерської активності, серед яких було виокремлено: альтруїстичні (взаємодопомога, співчуття, солідарність); патріотичні (захист країни, підтримка армії, відстоювання незалежності); соціально-ідентифікаційні (відчуття належності до групи, гордість за спільноту); практичні (набуття досвіду, розвиток компетенцій, налагодження соціальних контактів). По-друге, враховувалася *система цінностей*, репрезентована категоріями колективної відповідальності, єдності та солідарності, гуманізму, прозорості й довіри, стійкості та незламності. По-третє, було здійснено аналіз ступеня готовності до спільних дій, що відображає: рівень мобілізації (швидке реагування, масові збори); адаптивність (зміна форм діяльності під нові виклики); довготривалу стійкість (регулярні ініціативи, інституційні механізми); колективну ідентифікацію (символи, наративи «разом ми сила» тощо). Одиницями фіксації слугували наступні показники: смислові (слово-сполучення, пости), формальні (частота згадок мотивів, символіка) та функціональні (заклики до дії, інструкції, звіти, історії успіху). Процедура включала відбір корпусу текстів (25 інтерв'ю, 100 постів і 320 коментарів із п'яти платформ за певний період), первинне кодування (віднесення повідомлень до категорій мотивів, цінностей,

готовності до дій), вторинний кількісно-якісний аналіз (кількісне підрахування частоти згадування та якісний опис смислових домінант) та узагальнення тенденцій щодо домінуючих мотивів, цінностей і форм колективної мобілізації (які мотиви превалюють, які цінності найбільше підкреслюються, як проявляється готовність до спільних дій у надзвичайній ситуації):

1. *Мотиви*: альтруїстичні (прагнення допомогти постраждалим, підтримати військових і цивільних у складних обставинах); патріотичні (мотивація, пов'язана з обороною країни, боротьбою за свободу й незалежність); соціально-ідентифікаційні (прагнення бути частиною «спільноти дії», належати до групи, яка здійснює позитивний вплив); практичні/інструментальні (набуття досвіду, розвиток навичок, налагодження соціальних контактів, що можуть стати ресурсом у майбутньому).

2. *Цінності*: колективна відповідальність (акцент на тому, що «ніхто не залишається осторонь», кожен може зробити посильний внесок); єдність і солідарність (волонтерство постає як «цементуюча сила» суспільства); гуманізм і взаємодопомога (цінність людського життя, пріоритет турботи); прозорість і довіра (наголос на звітності, відкритості та чесності як запоруці ефективної діяльності); стійкість і незламність (символічне утвердження того, що навіть у найважчих умовах суспільство здатне діяти й підтримувати одне одного).

3. *Ступінь готовності до спільних дій*: висока мобілізаційна ресурсність (проявляється у швидкому реагуванні на запити (збір коштів, доставка гуманітарної допомоги, евакуація) та готовності брати участь у термінових ініціативах); адаптивність (комунікації часто містять приклади гнучкого переформатування діяльності: від збору харчів до організації прихистків, від інформаційних кампаній до психологічної підтримки); стійкість у довгостроковій перспективі (акцент робиться не лише на «разовій допомозі», але й на створенні сталих механізмів підтримки (систематичні збори, регулярні звіти, навчальні проекти); колективна ідентифікація (підсилюється готовність до узгоджених дій, що виходить за межі індивідуальних зусиль) (таблиця 1).

Таким чином, можна побачити, що в умовах війни мотиваційні та ціннісні домінанти більш мобілізаційні, патріотичні й кризово-орієнтовані, тоді як у мирі – більш розвиткові, інтеграційні й спрямовані на розбудову соціального капіталу та інституційної довіри.

Порівняльна таблиця ціннісних та мотиваційних домінант волонтерства в умовах війни та миру

Типи волонтерства	Мотиваційні домінанти (в умовах війни)	Ціннісні домінанти (в умовах війни)	Мотиваційні домінанти (в умовах миру)	Ціннісні домінанти (в умовах миру)
Соціально-перетворювальна діяльність	захист країни, мобілізація ресурсів, вплив на кризові процеси	патріотизм, свобода, справедливість	соціальні зміни, розвиток громади, вирішення суспільних проблем	демократія, соціальний капітал, прозорість
Само- та взаємодопомога	забезпечення виживання, емоційна підтримка, компенсація нестачі державних ресурсів	гуманізм, солідарність, гідність	турбота в кризових ситуаціях, зміцнення соціальних зв'язків	емпатія, рівність, інтеграція
Гуртування та реагування на виклики	швидка реакція на загрози, прагнення до єдності, «не залишатися осторонь»	згуртованість, довіра, стійкість	участь у колективних ініціативах, прагнення спільності, впровадження інноваційних практик	активність, культура співучасті, горизонтальні мережі довіри

Наступний етап дослідження потенціалу волонтерської активності як чинника згуртованості українського суспільства в умовах війни передбачав інтерпретацію ціннісних і мотиваційних домінант волонтерської активності в умовах війни та миру за чотирма категоріями: альтруїзм, солідарність, адаптивність та ініціатива. Для кожної з них розглянуто три форми волонтерської діяльності: соціально-перетворювальна, само- та взаємодопомога, а також гуртування й реагування на виклики (див. рис. 1).

Аналіз отриманих результатів показує, що в умовах війни інтенсивність прояву усіх домі-

нант є вищою, особливо у вимірах альтруїзму та гуртування, де спостерігається максимальне зростання показників. Це свідчить про мобілізаційний характер волонтерської активності, яка виступає не лише ресурсом допомоги, а й чинником єдності суспільства.

У мирний час зазначені домінанти більш збалансовані та рівномірно проявлені, проте, за своєю інтенсивністю, помітно поступаються воєнному періоду. Це вказує на те, що волонтерство залишається важливим інструментом соціальної підтримки та взаємодопомоги, але втрачає частину мобілізаційної сили, характерної для кризових

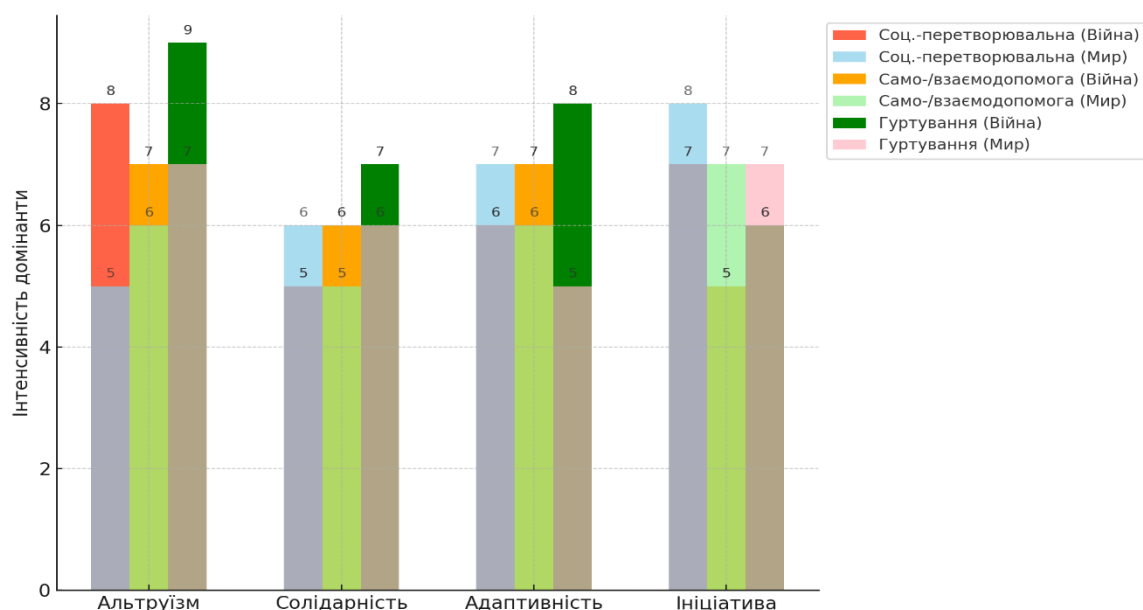

Рис. 1. Діаграма рівня стійкості, мобілізаційної сили та адаптивності різних типів волонтерства в умовах війни та миру

умов. Таким чином, результати підтверджують, що потенціал волонтерської активності в умовах війни реалізується передусім через альтруїстичні мотиви, солідарність і здатність до гуртування, що безпосередньо зміцнює соціальну згуртованість українського суспільства. Розглянемо їх більш детально.

По-перше, показники альтруїзму в умовах війни значно перевищують показники у мирний період, що свідчить про посилення орієнтації на безкорисливу допомогу іншим під час кризової ситуації, коли індивідуальні ресурси максимально мобілізуються на користь суспільного блага.

По-друге, у вимірі солідарності спостерігається схожа тенденція: у воєнний час соціально-перетворювальна активність та само-/взаємодопомога зростають. Це вказує на більш виражене прагнення до об'єднання та підтримки один одного в умовах загрози.

По-третє, адаптивність як здатність пристосуватися до складних умов, також виявляє тенденцію до підвищення в умовах війни. Тут простежується важлива закономірність: саме в колективних формах гуртування адаптивність до викликів різко зростає, демонструючи силу спільної дії в кризовій ситуації.

По-четверте, у категорії ініціативи показники в умовах війни також вище. Хоча в мирний час ініціативність має дещо стабільніші значення, війна

стимулює підвищення індивідуальної та групової активності в окремих сегментах.

Загалом, діаграма наочно демонструє, що війна стає чинником різкого посилення ключових домінант волонтерської активності. Найбільший приріст спостерігається у сферах альтруїзму та гуртування, де показники в умовах війни значно перевищують мирний період. Це свідчить про мобілізаційний потенціал волонтерства, що забезпечує соціальну згуртованість і колективну стійкість у надзвичайних умовах.

Отримані результати свідчать, що волонтерська активність у воєнний період набуває якісно іншого рівня інтенсивності та значущості. Вона стає не лише формою соціальної підтримки, а й потужним механізмом згуртування українського суспільства, активуючи альтруїстичні мотиви, солідарність та колективну адаптивність. У такий спосіб волонтерство постає важливим чинником самозбереження й консолідації у кризові часи.

На рисунку, що подано нижче, ми зробили спробу дати порівняльну оцінку трьох типів волонтерської активності за критеріями стійкості, мобілізаційної сили та адаптивності (див. рис. 2).

Тож, соціально-перетворювальне волонтерство демонструє найвищий рівень стійкості та мобілізаційної сили, що свідчить про його здатність забезпечувати довготривалу й послідовну згуртованість.

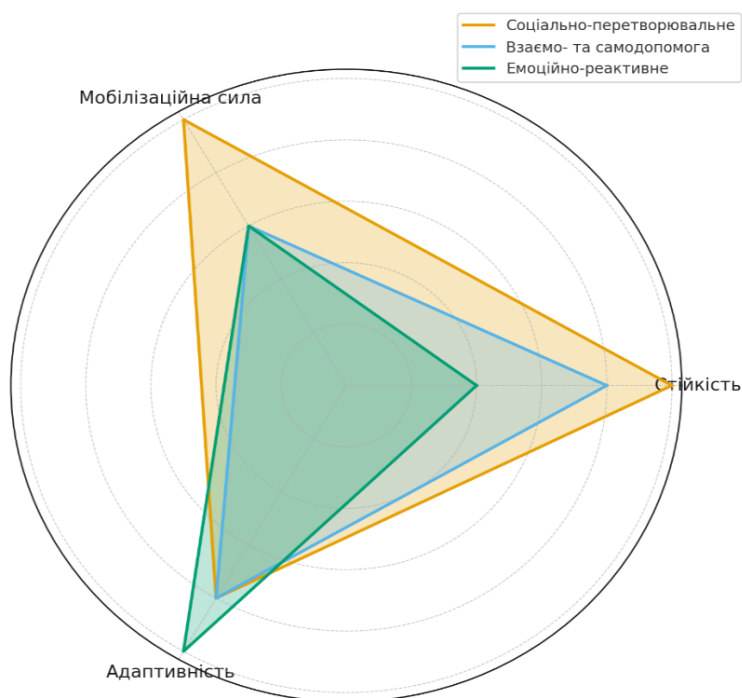

Рис. 2. Радіальна діаграма рівня стійкості, мобілізаційної сили та адаптивності різних типів волонтерства в умовах війни

Взаємо- та самодопомога вирізняється високою адаптивністю та помірною мобілізаційною силою, створюючи горизонтальні мережі підтримки та поступово інституціоналізуючись.

Емоційно-реактивне волонтерство характеризується найвищою адаптивністю, але нижчою стійкістю, відображаючи ситуативний та емоційно зумовлений характер мобілізації.

Таким чином, діаграма наочно ілюструє динаміку форм соціальної згуртованості у волонтерській діяльності: від ситуативної й швидкоплинної до стійкої й соціально трансформуючої.

Тож підсумовуючи, доцільно узагальнити, що на діаграмі представлено три моделі волонтерської діяльності: соціально-перетворювальне волонтерство, волонтерство як практика само- та взаємодопомоги, а також емоційно-реактивне волонтерство. Вони оцінені за критеріями стійкості, мобілізаційної сили та адаптивності. Соціально-перетворювальне волонтерство виявляє найвищі показники стійкості та мобілізаційної сили, волонтерство взаємодопомоги вирізняється збалансованістю між стійкістю та адаптивністю, тоді як емоційно-реактивне волонтерство демонструє найвищу адаптивність, але меншу стійкість. Діаграма відображає різні рівні та форми згуртованості, що доповнюють одне одного у воєнних умовах.

Висновки. В умовах війни волонтерський рух постає одним із ключових проявів самоорганізації громадянського суспільства, що дозволяє оперативно реагувати на кризові виклики та одночасно формує підґрунтя для довготривалої соціальної консолідації. Аналіз літератури та концептуалізація феномену дали змогу виокремити три основні виміри волонтерської діяльності: соціально-перетворювальна діяльність, що об'єднує спільноти на основі цінностей та принципів; практика само- та взаємодопомоги, яка виникає як реакція на емоційні та соціальні потреби; гуртування й реагування на виклики, що поєднує раціональні та емоційні компоненти дії.

Цифрові волонтерські платформи, соціальні мережі та публічні комунікації в умовах війни

в Україні виступають не лише каналами мобілізації ресурсів, але й просторами формування суспільної згуртованості. Аналіз змісту комунікацій на таких платформах дозволив виокремити ключові мотиви, цінності та показники готовності до спільних дій.

Емпіричний аналіз цифрових платформ показав, що в умовах війни переважають альтруїстичні, патріотичні та солідарні мотиви, тоді як у мирний час більш вираженими стають розвиткові, інтеграційні та інституційно орієнтовані. Цінності колективної відповідальності, гуманізму, прозорості та довіри формують основу згуртованості, підкріплену високим рівнем мобілізаційної ресурсності та колективної ідентифікації.

У воєнний період волонтерська активність набуває мобілізаційного характеру, демонструючи різке зростання показників альтруїзму, солідарності та адаптивності. У мирний час вона зберігає важливу роль соціальної підтримки, однак поступається за інтенсивністю й мобілізаційною силою.

Соціально-перетворювальне волонтерство вирізняється високою стійкістю й мобілізаційною силою. Тоді як, волонтерство взаємодопомоги демонструє баланс між адаптивністю та інституціоналізацією. Емоційно-реактивне волонтерство забезпечує швидку відповідь на виклики, але менш тривалу згуртованість. Разом вони створюють комплексний механізм соціальної єдності.

Отримані результати підтверджують, що волонтерство в умовах війни виконує не лише функцію допомоги, а й стає потужним психологічним і соціальним механізмом зміцнення згуртованості українського суспільства. Воно поєднує індивідуальні та колективні зусилля, сприяє формуванню горизонтальних мереж довіри та забезпечує колективну стійкість у кризові часи.

Розробка відповідних критеріїв під кожен з визначених проявів волонтерської активності та підбір інструментарію для вивчення психологічного ракурсу соціальної згуртованості вбачається подальшим напрямком та перспективою досліджень.

Список літератури:

1. Соціально-психологічні чинники інтеграції українського соціуму / [О.Г.Злобіна, М.О.Шульга, Л.Д. Бевзенко та ін.]; за наук.ред. О.Г. Злобіної. Київ : Інститут соціології НАН України, 2016. 276 с. URL: <https://isnasu.org.ua/assets/files/books/2016/leshch-socio-psy-factors-a5-16-01-2017.pdf>
2. Бойчак О., МакКернан Б. Наративи волонтерства та соціальних змін у воєнній Україні. *Культурна соціологія*. 2022. 18 (1), 48–71. <https://doi.org/10.1177/17499755221127877>
3. Головка Л., Головка Т. Волонтерська діяльність як фактор резильєнтності та нарощування соціального капіталу в громадах (на прикладі однієї з громад Київської області). *Демографія та соціальна економіка*. 2024. 54 (4). 38–54. <https://doi.org/10.15407/dse2023.04.028>

4. Дяконенко О., Нечитайло Т. Роль стійкого потенціалу громадських організацій у реконструкції територіальних громад України. *Демографія та соціальна економіка*. 2024. 57 (3). 122–140. <https://doi.org/10.15407/dse2024.03.122>
5. Злобіна О. Громадянський простір України: ступінь ідентифікації та чинники консолідації. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2006. 2. 177–194. URL: <https://stmm.in.ua/archive/rus/2006-2/13.pdf>
6. Кривоконь Н. Волонтерська діяльність як чинник розвитку життєстійкості українців. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2015. (30). <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2015-30.%p>
7. Мартинюк Я. До питання впливу волонтерської діяльності на соціальну згуртованість: виклики сьогодення. *Social Work and Education*. 2024. 11. 2. 203–212. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.24.2.3>
8. Davies B., Abrams D., Horsham Z. *et al.* The Causal Relationship Between Volunteering and Social Cohesion: A Large Scale Analysis of Secondary Longitudinal Data. *Soc Indic Res*. 2024. 171. 809–825. <https://doi.org/10.1007/s11205-023-03268-6>
9. Ganoe M., Roslida J., Sihotang T. The Impact of Volunteerism on Community Resilience in Disaster Management. *Jurnal Ilmu Pendidikan Dan Humaniora*. 2023. 12(3). 199–213. <https://doi.org/10.35335/jiph.v12i3.11>
10. Karhina K., Ghazinour M., Ng, N., Eriksson, M. Voluntary Work during Times of Military Crisis: What Motivates People to Be Involved and What Are the Effects on Well-Being? *Psychology*. 2017. 8, 1601–1619. <https://doi.org/10.4236/psych.2017.810106>
11. Kulik, PhD, Liat. “Volunteering Experience During Emergencies: Comparative Analysis of a Military Operation and a Pandemic”. *Journal of Emergency Management*. vol. 20. no. 3. May 2022, pp. 225–40, doi: 10.5055/jem.0637.

Tsukur O.H. POTENTIAL OF VOLUNTEER ACTIVITY AS A FACTOR OF UKRAINIAN SOCIETY COHERENCE IN WAR CONDITIONS

The article reveals the potential of volunteer activity as a factor of social cohesion in Ukrainian society under the conditions of war. It substantiates the thesis that social cohesion can be constructed within the framework of various value systems and dimensions of activity. The potential of volunteering as a value-based construct is examined: volunteering as an effective socially transformative activity; volunteering as a practice of self- and mutual assistance; volunteering as a way of uniting and responding to contemporary challenges. It is demonstrated that any subjective configuration of motives and values leads to cohesion only if it is practically embodied in specific actions (or, in particular cases, readiness for such actions). The dynamics of social cohesion are illustrated through the example of volunteer activity: from situational and short-term to stable and socially transformative. It is established that civic activity based on immediate emotional reactions to specific events (fears, experiences) is less stable and more fragmented, fostering cohesion only as long as subjectively significant situations are experienced (volunteering as a way of uniting and responding to contemporary challenges). It is determined that volunteer initiatives based on shared goals and values embodied in action are sufficiently stable and possess greater unifying potential (volunteering as an effective socially transformative activity). They demonstrate the actual level of cohesion but do not always take into account individual emotions or experiences. In this context, the concept of engaged citizenship strengthens the role of civil society, which often operates beyond the boundaries of current institutional contexts and functions through collective formation and rethinking of social norms and values. At the same time, self- and mutual assistance is characterized by high adaptability and moderate mobilizing power, creating horizontal networks of support and gradually becoming institutionalized. The key aspect lies in how people themselves perceive their unity and belonging to the community, which motivates them to participate in social processes. Developing specific criteria for each identified manifestation of volunteer activity and selecting appropriate tools for studying the psychological dimension of social cohesion is outlined as a future research direction and perspective.

Key words: social cohesion, volunteering, civic participation, wartime social context, collective unity, values.

Дата надходження статті: 27.09.2025

Дата прийняття статті: 15.10.2025

Опубліковано: 05.12.2025